

'aspecte'.

+ *Artic* 'ressec', V. *astenc* (ASPRE)

ARTICLE, pres del ll. *articūlus* 'articulació (dels ossos, etc.)', 'membre o divisió', diminutiu de *artus*, ⁵ *-ūs*, id. □ 1.ª *doc.*: Llull.

En el qual és ja freqüent: «molt fortment reprès l'abadesa la dona dient estes paraules: —Qui no sab los 14 *articles* on és la nostra fe, no sab creure ni husar de la fe segons que-s cové», «molt desplaç al bisbe Blanquerna la mort del papa --- com precuràs que li fos feta resposta a les 10 qüestions --- lo cardinal respòs al bisbe --- e dix que si los *articles* pudien ésser enteses per rahons necessàries, que la fe ne valria menys, per ço cor hom no hauria tant de mèrit» (10 *Blanq.*, *NCl.* I, 185.1; II, 130.4), i d'altres en *Merav.*, etc. També parlen dels *articles de la fe*, Ant. Turmeda (cita del *DBarbr.* de Careta, s.v. *sensat*), el *Curial*, etc.; de l'*article de la mort el Tirant*. En el sentit gramatical de partícula o part de l'oració, en el *Torcimany* de L. d'Aversó (c. 1390, I, 215, 300, etc.). El duplicat popular *artell* 'juntura o articulació dels dits' es registra en «St. Pere Pasqual» (S. XIII?) i en tot cas en el *Curial*: «les seues orelles parien présechs sechs o pansats; e los seus dits e *artells*, sarments ja de dos o tres anys podats del cep» [*NCl.* III, 224], sentit en el qual s'ha conservat en l'oc. ant. *artelh*, cast. *artejo* [S. XIII], port. *artelbo*, it. *artiglio* (el fr. *orteil* i gall. *nortello* semblen ser celtismes un poc adaptats al mot llatí).

DERIV.: *Articular* [c. 1460, *JRoig*, *Spill*, 3099, 5945; *veu articulada*, c. 1390, *Torcimany* I, 32; «estes lletres g, j, x, són guturals, y en la llengua cast. *s'articulen* de un modo; pux lo mateix passa entre els valencians», Carles Ros, *Adages y Refr.*, a. 1736, p. 23], pres del ll. *articulare* id.; *articular* adj. [1613, *MAGustí*], *articularment* [c. 1500, *AlcM*]; *articulació* [cap a 1390, *Aversó*, *Torc.* I, 235; «los ossos --- quant lo hu ajuda al moviment del altre, com en lo còlser, y diu-se *articulatió* --- la *articulació* o se fa estant ⁴⁰ junts --- o se fa separatament --- com en los braços y cuxes», *OPou*, *TbPu.*, p. 255]; *articulable*; *articulador*; *articulante*. *Articulat*, conjunt d'articles. *Articujar*. *Articujar*. *Articulista*.

De *artell* 'articulació' (amb *ex-*) degué derivar-se un terme tècnic de veterinària *cavall eixartellat*, que pateix d'*eixartelladura*, mal que la Menescalía de Díez (c. 1500) descriu llargament com una malaltia «de les juntures» de l'animal: el mot apareix mal llegit (amb *c* en lloc de la *t*) en la Farmacologia de Klagenfurt, S. XIV (AORBB III, 261, «exarcèllat, -dura») i en una variant vocàlica *exortilladura* en Díez (veg. *AlcM* in extenso, s. v. *eixo-*): o que, si no és també errada de còpia o de lectura, s'explicaria fàcilment per influència de la citada variant cèltica (fr. *orteil*, gall. *nortello*) o ⁵⁵ del cast. *sortija*, arag. *sortilla* 'anella'.

Artijell, V. *atuell*

ARTIGA, 'tros de terra en què han arrabassat les ⁶⁰

mates i bosc, per contrear-lo', mot comú amb la llengua d'oc, l'aragonès i el való, d'origen pre-romà, de família incerta: els indicis d'eullaç amb les llengües indoeuropees i àdhuc amb el basc són poc convincents i no manquen arguments per creure que vingui d'un estrat europeu anterior a aquella família i fins potser a la d'aquesta llengua. □ 1.ª *doc.*: doc. de 978, i ja en un doc. del Llemosí de 926.

En un doc. de 926 del Cartulari de Sant Esteve de Limotges es llegeix «in urbe Lemovicino, in fundo Exandoninse, in centena Vinogilo, in ipsas *artigas*» (Collecció Moreau, *BiblNatP.* IV, f.º 193).¹ De tota manera en domini català, ultra el conegut document de 978, Alart en cita desenes dels Ss. XI-XIV (*InoL.* ¹⁵ *Cat.*), el veig ja un parell de vegades l'any 1199 en docs. del Cartulari de Poblet: «duas *artigas* quas modo tenetis in terminum Populeti», «Montagudell --- contentio --- inter abbatem Populeti --- et hominis de Avinbodí --- super honorem de *artidis* de Monte Acutello» (81, 54); Bast-Bass. (159-160) n'hi afegeix sis de 989-1189 i quatre més com a NL o pretopònim (tres d'ells dels anys 926-942): tots ells provinents dels bisbats de Vic i Barcelona amb algun de l'Empordà i un altre de Poblet.

En català és un mot més viu i arrelat en la zona Nord del Principat, viu avui sobretot en el Nord-est, però ni es limita al territori espanyol,² ni minva la seva densitat en el Nord-oest, si hi incloem els derivats (veg. infra *artic*, tan vivaç des de Cerdanya a Ribagorça, *Artiga* llogaret de l'Alta vall de Barrovés, etc.). En tot cas Griera (*BDC* II, 63-70) en limita massa l'àrea en parlar només dels Pirineus. Justament és en el triangle Mataró-Vic-Girona on jo l'he sentit més vivaç, no pas ja en la toponímia ni com a genèric de noms de lloc (en què té tanta amplitud geogràfica) sinó com a apel·latiu deslligat, per dir-ho així, de la crosca del terreny: una *artiga*, *aquella artiga*, a la pàgèsia de Sant Pol, Horsavinyà, Montnegre, etc., Arbúcies, Sant Hilari Sacalm (1931-32); veg. les precisions donades per JRuyra (*O. C.*, 853-4) i pel *Cost-CatMancom.* (I, s. v.); havia arribat, no sols fins al Baix Llobregat, com proven les mateixes dades de Griera, sinó a Reus (*AlcM*), el veiem en un doc. de Tortosa, de 1341 (*BABL* XI, 409). Ara em cal confirmar l'afirmació d'*AlcM* referent al Maestrat: *les Artigueues*, *L'artiga Fosca*, *l'artiga la Purna*, *l'artiga la Fina* a Benafigs; *les artiges del Cocó*, *les a. de la Tallaeta*, *l'Artiga d'Arro* a Vilafranca, *l'artiga la Coscolla*, *l'artiga 'l Rull*, *Les Artigues* i tres més encara a ⁵⁰ Vistabella, *l'artiga de Prefecto*, *l'artiga de Mora(t)ges* vora Moratges, gran mas, a Xodos (1961).

Al llarg del Pirineu, passada l'àrea del masculí *artic*, que s'allarga més o menys des de l'Alta Cerdanya, per Valira i Andorra, i el Pallars Sobirà fins a Aneto, repren vivaç el femení *artiga* des de Benasc (a Aiguacari hi havia «*artigues* amb trumfes», «*l'artiga* yé un tros que l'han treballau i l'han deixau abandonau», 1965). En domini aragonès, de l'ús d'*artica*, *artiga*, que ja consta com a aragonès en el *DAut.*, no hi ha notícies més que de l'Alt Aragó, però són en tota l'amplitud